

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет соціальних наук та соціальних технологій
Кафедра політології

Бакалаврська робота

Освітній ступінь – бакалавр

**На тему: «НІМЕЦЬКА МОДЕЛЬ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ ЯК
ПРИКЛАД ДЛЯ УКРАЇНИ: ОСОБЛИВОСТІ, ПЕРЕВАГИ,
НЕДОЛІКИ»**

Виконав: студент 4-го року навчання

Спеціальності

052 Політологія

Вельма Богдан Ігорович

Керівник: Голіченко Т.С.

Рецензент:

Бакалаврська робота захищена

З оцінкою _____

Секретар ЕК _____

« » _____ 2020р.

Київ – 2020 р.

ПЛАН РОБОТИ

Вступ.....	2
1. Теорія та методологія.....	4
1.1. Соціологічна і політична теорії федералізму.....	6
1.2. Змішана теорія федералізму.....	9
1.3. Концепція консенсусної демократії А. Ліпхарта.....	10
2. Історія розвитку та сучасний стан німецької політичної системи.....	13
2.1. Історія становлення німецької політичної системи	14
2.2. Особливості політичної системи Німеччини.....	27
3. Перспективи застосування окремих елементів німецької політичної системи в Україні.....	38
3.1. Двопалатний парламент.....	40
3.2. Виборча система.....	46
3.3. Реформування органів місцевого самоврядування.....	48
3.4. Послаблення інституту президентства.....	53
Висновки.....	58
Список використаної літератури.....	62
Анотація.....	69

Вступ

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю покращення та розвитку сучасної української політичної системи. Для реформування окремих важливих елементів необхідно враховувати досвід інших держав, тому зразком була обрана Федеративна Республіка Німеччина.

Німецька політична система у вигляді парламентської федеративної республіки є однією з найскладніших, але одночасно, і однією з найзбалансованіших політичних систем в світі. Ця складна та специфічна система роботи різних органів влади і управління на федеральному і земельному рівнях представляє собою чітку конструкцію, що дозволяє приймати політичні рішення, які виступають на користь як державних, так і регіональних інтересів.

Сьогодні в Україні вже шостий рік продовжується реформа децентралізації. Ця реформа ще не є завершеною, а для повної її імплементації в будь-якому випадку необхідні зміни до Конституції України. Якщо розглядати не тільки проблеми на рівні місцевого самоврядування, а й на загальнодержавному, то, на мою думку, українська політична система у сучасному її вигляді не є ідеальною. Тому, питання зміни політичної системи України постає кожні 5 років, а саме, напередодні, або відразу після чергових парламентських чи президентських виборів. Така тема роботи була обрана тому, що сьогодні в Україні є доречним розглянути різні варіанти реформування політичної системи, а саме запозичення деяких з ефективних структурних елементів її німецького аналогу.

Мета роботи. Метою цієї роботи є визначити можливості застосування німецької політичної моделі в Україні та виділити основні особливості, переваги та недоліки запровадження окремих елементів такої системи в Україні.

Завданнями цієї роботи є:

1. Дослідити та проаналізувати становлення, розвиток та історичні фактори, що вплинули на німецьку політичну систему.
2. Виділити основні особливості та пояснити принципи роботи сучасної німецької політичної системи
3. Виділити та проаналізувати перспективи та потенційні наслідки введення окремих елементів німецької політичної системи в Україні.

Об'єкт дослідження: німецька політична система.

Предметом дослідження є перспективи потенційного втілення окремих аспектів німецької політичної системи в Україні.

Методологія дослідження. В цій роботі використовувались: метод аналізу, метод аналогії, історичний метод, метод синтезу та прогнозування

Характеристика джерельної бази дослідження: джерельну базу дослідження становлять праці А.Ліпхарта, щодо теорії консенсусної демократії, У.Лівінгстона та У.Рікера щодо теорій федералізму, Х.Лінца щодо інституту президентства, мемуари О.Бісмарка.

1 РОЗДІЛ: ТЕОРІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ

В рамках цієї роботи я досліджую німецький федералізм, який не має чіткого та універсального визначення, а його сьогоднішній формат не є кінцевим результатом, тому що як і німецька політична система, так і федералізм продовжують змінюватись з часом. Тому, спочатку, я вважаю необхідним дати визначення федерації, федералізму та інших термінів, які я буду використовувати далі.

Федерація - форма державного устрою при якій окремі адміністративно-територіальні одиниці мають певну самостійність в межах держави. “Федерація - один з видів державного об’єднання з метою утворення складної союзної держави для кращого єднання сил при вирішенні загальнонаціональних і місцевих завдань” [20, с. 4].

Федералізм - в рамках цієї роботи термін федералізм я використовую у його найширшому значенні та визначаю як процес становлення, розвитку та змін (як внутрішніх так і зовнішніх) федеративного устрою держави. Інше трактування природи федералізму було описане в праці Й. Альтузіуса, одного з перших теоретиків федералізму німецького походження. “Саме він розробив теорію народного суверенітету, де федерація утверджувалась у результаті ієрархічного піднесення одного союзу над іншими подібними, але меншими за розмірами, починаючи від сім’ї і закінчуючи державою. Цей теоретичний підхід передбачає розглядати федералізм в історії як форму державності, в основі якої лежать наступні принципи: формування геополітичного простору держави як єдиного цілого із території осібних

суб'єктів; далі територіальні суб'єкти визначаються на основі наявності обмеженого суверенітету, елементів союзної конституції, існування єдиного федеративного громадянства.” [13]

Унітарна держава - “держава, що характеризується цілковитою політичною єдністю, має єдину структуру державного апарату, який поширює свої повноваження на всю територію держави; всі адміністративні одиниці мають рівний юридичний статус стосовно держави; жодна з адміністративних одиниць не має політичної самостійності та ознак суверенітету; держава має єдине громадянство, єдину систему права, судову та грошову системи” [4, с. 37].

Німецька політична система, зокрема, федеративна складова не має чіткого визначення та документу який був її початком. Значення німецького федералізму в історії розвивалося поступово, а процес його еволюції ще зовсім не завершений, тому історія відіграє важливу роль у визначенні федералізму, його особливостей та факторів, що на нього впливають. Дійсно, федералізм є важливою особливістю політичної системи, яка впливає з історії країни та багатьох подій які на неї впливали, а саме з її позитивних (антитоталітарних) аспектів. Тому розглядати федеративний фактор у відриві від історичної складової країни неможливо.

Федеральна концепція означає такий устрій організації держави, завдяки якому досягається компроміс між одночасним бажанням утворення союзу та територіальним чи культурним розмаїттям у суспільстві. Це досягається шляхом встановлення єдиної політичної системи, в рамках якої, державні та регіональні уряди покладаються на

координуючі повноваження, які на рівні законодавчому та політичному не підпорядковуються іншим. Таким чином, федералізм є методом розподілу повноважень, при якому центральний та регіональні уряди працюють в межах координуючої та незалежної сфери. Федералізм забезпечує конституційний інструмент для досягнення єдності у різноманітності, шляхом узгодження протилежних сил в країні з метою досягнення загальнонаціональних цілей.

В цій роботі використано декілька теорій федералізму та федеральних політичних систем, які допоможуть розглянути можливі перспективи втілення таких (консенсусних) моделей в Україні, їх можна поділити на соціологічну, політичну та змішану.

1.1 Соціологічна та політична теорії федералізму

Соціологічна теорія - вперше описана Вільямом С. Лівінгстоном та була викладена ним у своїй статті «Записки про природу федералізму». Соціологічна теорія каже про те, що федеративний характер суспільства підштовхує державу до федерального устрою. Тобто, федералізм - це інструмент, за допомогою якого суспільство, вирішує проблеми та виклики, що виникають через елементи різноманітності цього суспільства. Різноманітність (diversity) зумовлена відмінностями економічних інтересів, віросповідання, раси, національності, мови, території, історичного минулого, попереднього існування як незалежних держав так і колоній, відмінності у соціальних та політичних інститутах. Також, Лівінгстон встановив одну важливий момент, який полягає в тому, що відмінності повинні бути територіально обмеженими (згрупованими), щоб в результаті, була можливість утворити федеративний союз. Ці відмінності

не повинні бути надто великими, щоб розбити громаду на незалежні групи, а також не слід їх придушувати, лише з метою утворення унітарної держави. [27]

Динамічний процес федералізму, як описано Лівінгстоном, залежить від трьох важливих факторів: формальна федеральна структура, політична поведінка та соціально-економічне середовище.

- Формальна федеральна структура посиляється на федеральний конституційний документ, який робить конституцію вищою, створює центр і штати, і розподіляє владу між двома рівнями влади. Хоча формальна федеральна структура не може самостійно визначити федеральний процес, його значення не слід ігнорувати.
- Політична поведінка має значний вплив на федеральний процес. Поведінка, преференції виборців, політичні партії та групи впливу, взаємодія між політичною та адміністративною елітою, політичні проблеми та рішення, а також реалізація та наслідки публічної політики формують модель федералізму.
- Федералізм як систему неможливо вивчити, не дивлячись на соціальне та економічне середовище, адже воно безпосередньо впливає на два попередні фактори, а особливо на політичну поведінку. [27]

Політична теорія описує федералізм виключно з політичної точки зору, що на мою думку є найбільш доцільним методом дослідження цього явища. Федералізм, як система, є політичним, оскільки він зосереджений навколо влади та виступає за її розподіл використовуючи різні

інструменти. Отже, важливо визнати значення політичних мотивів, що відіграють домінуючу роль у походженні федеральних систем.

Одним з яскравих представників-теоретиків політичного підходу до вивчення федералізму є Вільям Х. Рікера та його праця “Федералізм: походження, операція, значимість”. При цьому Рікер ставить два важливих питання і намагається відповісти на них.

Два питання, які піднімає Рікер:

- Які випадки потребують прийняття федерального уряду?
- Що спонукає суспільства підтримувати та зберігати федеральні уряди, які вони вже мають? [28]

Рікер пише, що федералізм - це один із способів (інструментів) вирішення проблеми влади у вимірі (dimension) суспільства. Традиційний метод імперіалізму, тобто розширення сфери політичної влади та контролю шляхом створення імперій, став непопулярним і більше не відповідає сучасним людським цінностям. Сьогодні для досягнення цих цілей і існує федералізм, який передбачає розширену політичну спільноту без використання примусових та агресивних методів імперіалізму. [28]

Як політичне рішення, федералізм є результатом політичної угоди в ситуації, що виникає після розпаду імперії, або коли держава прагне зміцнити розширену політичну спільноту, поважаючи та захищаючи автономію складових одиниць. Федералізм відображає угоду між політичними лідерами, які бажають розширити територіальний контроль над територіями розпавшихся імперій, задля подолання військової чи дипломатичної загрози. Вони не мають можливості розширитись завоюванням, та виступають за незалежність конституційних провінцій

кому пропонуються концесії. За словами Рікера, це є сутністю федеральної угоди. [28]

1.2 Змішана теорія

Цей підхід я виводжу з двох попередніх, і на мою думку, він найбільш точно описує саме німецьку ситуацію та фактори, що впливають на утворення та розвиток федералізму. В межах цього підходу можна виділити два основні моменти які впливають на утворення федеральної держави: прагнення до утворення союзу та незалежних регіональних урядів; здатність об'єднаної держави реалізовувати бажання.

Важливими факторами, що можуть викликати бажання до утворення союзу, є почуття воєнної невпевненості та необхідності спільної оборони, прагнення бути незалежними відносно закордонних режимів, потенційна економічна вигода, географічне сусідство, схожість політичних інститутів та попередніх політичних об'єднань.

Також, важливим моментом є те, що бажання об'єднання у федеративну державу повинно поєднуватися з аналогічним прагненням до незалежності регіональних урядів. Це зумовлено кількома факторами, а саме: попереднє існування окремих держав, князівств чи колоній, розбіжність економічних інтересів, географічні фактори, що сприяють регіональній свідомості. Несхожість соціальних інститутів тощо. Зважаючи як на прагнення до союзу, так і на прагнення до регіональної незалежності та ідентичності, політичною волею лідерів - найбільш раціональним кроком є імплементація федеральної системи, яка відповідає обом протилежним тенденціям.

1.3 Концепція консенсусної демократії А. Ліпхарта

Також, важливою концепцією для кращого розуміння політичної системи Німеччини є концепція консенсусної демократії А. Ліпхарта. За його словами, демократії відрізняються не тільки інституційно, а і за структурою і складом суспільства та за характером правлячої еліти. Для порівняння сучасних демократій А. Ліпхарт пропонує використовувати дві змінні - структуру суспільства і поведінку еліт. Варіантами структури суспільства може бути як гомогенний, так і гетерогенний склад. В гомогенних суспільствах населення етнічно, релігійно і лінгвістично єдине. Гетерогенні суспільства характеризуються релігійними, етнічними та мовними відмінностями і конфліктами.

Визначення демократії у Ліпхарта, як «правління народу для народу» пов'язано з фундаментальним питанням: хто повинен правити, та на чий інтерес в суспільстві повинна звертати увагу влада? Одна з відповідей на це питання: більшість народу. Звідси і витікає сутність мажоритарної моделі демократії. Мажоритарна модель виявляється найбільш простим і досить привабливим рішенням, тому, правління більшості відповідно до бажань більшості відповідає демократичним цінностям більше, ніж управління меншістю і для меншості. [25]

Основні характеристики консенсусної демократії за А Ліпхартом:

1. концентрація виконавчої влади в руках широкої багатопартійної коаліції.
2. Баланс виконавчої та законодавчої гілок влади;

3. багатопартійна система;
4. Пропорційна виборча система;
5. Координовані і «корпоративні» системи груп інтересів, які націлені на компроміси і концентрацію влади.
6. Федеративна і децентралізована модель управління державою.
7. Притаманний поділ влади між двома рівносильними, але по-різному влаштованими палатами парламенту;
8. Жорстка конституція, яка може бути змінена тільки вирішальною (конституційною) більшістю в консенсусній моделі;
9. Система, в якій закони її устрою - суб'єкт для судового розгляду вищим або конституційним судом;
10. Незалежність центрального банку. [25]

Що стосується саме федералізму, то Ліпхарт виводить дві категорії: конгруентний (congruent) та неконгруентний (incongruent) федералізм. Конгруентний федералізм: всі федеральні підрозділи мають аналогічну демографіку як і вся нація в цілому. Але федеральні розмежовувальні лінії проводяться не лише з урахуванням етнічних груп, а й інших факторів. Неконгруентний федералізм: федеральні підрозділи мають різну демографічну характеристику; всередині кожної федеральної одиниці зазвичай існує демографічна (тобто етнічна/релігійна/мовна) однорідність.[24]

Інколи федералізм може призводити до інституціональних/політичних експериментів, які не завжди можуть бути вдалими. Натомість більшість країн мають однаковий тип режиму на національному та регіональному рівнях, наприклад, США є

президентською державою як у штаті Вашингтон, так і в будь-якому іншому штаті. Але Ліпхарт пропагує федералізм не тому, що він дозволяє експериментувати, а тому, що він забезпечує представникам меншин більший контроль над деякими окремими аспектами політики. [25, ch.10]

В основному, роботи А. Ліпхарта стосуються федералізму в Сполучених Штатах Америки, але деякі з його позицій будуть далі використані в цій роботі, особливо його концепція консенсусної демократії, яка ідеально підходить для розгляду політичної системи Німеччини та подальшого порівняння її з сучасною українською політичною системою.

2 РОЗДІЛ: ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ТА СУЧАСНИЙ СТАН НІМЕЦЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ

В цьому розділі я розгляну історичну складову німецької політичної системи та те, якою вона є сьогодні. Історія є важливою частиною становлення будь-яких політичних інститутів в країні, а в Німеччині це має особливе значення, адже сьогодні, політична система в Німеччині сформована та введена саме такою якою вона є через велику кількість історичних подій, помилок та вдало прийнятих рішень. Також, важливо розуміти чому ця система має певні окремі положення та чому її не варто просто “копіювати” для використання в будь-якій іншій країні.

Життєздатність німецького федералізму, безумовно, може бути пояснена виключно в прагматичному плані. Як було сказано раніше, постійне тяжіння німецького народу до федералізму є результатом бурхливої історії країни. Німецька політична система не формувалась “очевидним” шляхом, виключно в складні для країни часи, адже він отримав деякі свої особливості в часи німецької історії, які сприймаються як відносно безпроблемні. Після антифедеральної політики диктатур ХХ століття, про що буде сказано далі, федералізм само-реабілітується як ідея. Також, одним із факторів, що вплинув на розвиток федералізму є те, що німці не мають своєї "Французької революції", до якої вони можуть звернутися, щоб надати відчуття історичної легітимності сучасним демократичним інститутам.

2.1 Історія становлення німецької політичної системи

Об'єднання Німеччини Отто фон Бісмарком

Першою спробою об'єднання Німеччини став Рейнський союз (Rheinbund), який був утворений під час наполеонівських війн, та складався з 112 невеликих держав. Після розпаду імперії Наполеона союз також припинив своє існування. Наступна спроба була зроблена на Віденському конгресі, по закінченню наполеонівських війн, основною ідеєю якої було те, що Німеччина об'єднана в незалежну конфедерацію має зі східної сторони спостерігати та “контролювати” Францію. Після Віденського конгресу, в червні 1815 року, за рішенням країн переможниць, на місці Священної Римської імперії було утворено нове державне формування, яке отримало назву Німецький союз (Deutscher Bund). Цей союз складався з 34 держав і 4 вільних міст (Бремен, Гамбург, Любек та Франкфурт на Майні). Крім цього, було обумовлено, що три іноземних монархи будуть привителями окремих німецьких земель: король Данії - правителем герцогства Гольштейн, король Англії - правителем Ганноверу, король Нідерландів - правителем герцогства Люксембург. Тому відразу після заснування союзу виникло питання загального керівництва. [2]

Велику владу в той час мала династія Габсбургів, котрі мали значний вплив на союз через свою дипломатичну та військову силу, а їх основним конкурентом по впливу була Пруссія. Складна дипломатична ситуація яка виникла через поділ влади вплинула на ускладнення ситуації в союзі та кожній окремій державі-члені. Особливий стан Австрії та Пруссії в Німецькому союзі також підтверджувало те, що деякі землі (Далмація,

Познань та інші) повністю виключались із союзної юрисдикції. Для об'єднання Німеччини в одну державу на той час існувало лише два шляхи: великонімецький - об'єднання всіх територій на яких проживають німці, територій, котрі належать німецьким монархам та австрійським Габсбургам. Цей шлях міг би призвести до подальшої домінації Австрії в новій державі. малонімецький - створення держави з територій, на яких проживають лише німці, а австрійські землі не входять до неї. Лідером цього шляху мала б стати Прусія, яка мала вплив на певні північно-німецькі держави. [14]

В липні 1859 року в Айзенасі та Ганновері ліберальна буржуазія виступила за проведення “малонімецької програми об'єднання”. В газеті Таймс з цього приводу написали, що “німецьке суспільство тепер бачить в Берліні те, чим має стати майбутнє центральної Європи.”. Восени 1859 року, на одному із засідань Німецького союзу представники восьми держав-членів виступили з пропозицією перегляду домовленостей союзу. Це призвело до того, що в кінці 1859 та на початку 1860 року в Німеччині починають виникати різні ідеї та проекти майбутнього об'єднання. В листопаді 1859 року відбувся з'їзд міністрів закордонних справ всіх держав-учасниць, окрім міністрів Австрії та Пруссії, на якому була прийнята резолюція про утворення єдиної німецької держави. [9]

Перша версія для об'єднання була запропонована ліберальним крилом, відповідно цій версії Австрія не входила до об'єднаної держави, та утворювалась федеративна держава під керівництвом монархії Гогенцоллернів. Інша версія була запропонована Пруссією: об'єднання держав в два великих воєнних округи, північний та південний, північний належав би Пруссії, а південний, відповідно, Австрії. [9]

Отто фон Бісмарк, Пруський дипломат в Росії, в той час мав свої власні бачення того, як має відбутись об'єднання Німеччини. Перші спогади про реформацію союзу та створення окремої держави у Бісмарка з'являються ще в період з 1851-59 роки, коли знаходячись в Росії, він посилав багато листів та рекомендацій щодо майбутнього курсу держави в Берлін. Його бачення реформи було таке: все що необхідно, це набратися мужності, використати силу Пруської армії та використати сприятливу дипломатичну ситуацію, яка тоді існувала в Європі. Також, в своїй розмові з міністром Шлейніцом [1, с.173], Бісмарк звертає увагу на те, що “федеративний державний устрій для Пруссії є надто складним та тяжким, а в критичній ситуації, він може стати смертельно небезпечним ... Утворення федеративних відносин з Австрією є головною метою німецьких князів та міністрів. Ця мета може бути досягнута лише за рахунок Пруссії та направлена тільки проти Пруссії.” В той час міжнародна ситуація була сприятлива для значних територіальних та дипломатичних змін, адже Австрія та Франція були надто зайняті війною між собою, а Росія не мала теплих стосунків з Австрією. Саме таку ситуацію на міжнародній арені Бісмарк і називає вигідною, і пізніше він нею скористається. [1]

Але зусилля О. Бісмарка були марними, адже більшість його листів не доходили до кінцевого адресата, а якщо і доходили, то з такими коментарями, що ніхто не звернув би на його ідеї та пропозиції уваги. Також за ним в Росію послали “спостерігача” щоб той міг проконтролювати звідки у Бісмарка є така точна інформація. Зрозумівши, що вплинути на ситуацію в Німеччині знаходячись в Росії Бісмарк не зможе, влітку 1859 року він вирушає в Берлін, офіційною причиною чого стало “серйозне захворювання” [1, с.169-170]

В кінці 1859 - початку 1860 років відносини Австрії та Пруссії загострились через німецьке питання. Зважаючи на це, Вільгельм залучив Бісмарка до вирішення актуальних питань. Виступаючи зі своєю ідеєю реформ, Бісмарк чітко розумів можливі загрози, з приводу чого він казав: “Ми не боїмося розторгнення відносин і навіть війни з цією державою (Австрією)” та “домовленостей з Австрією бути не може, адже там переважають мілітаристичні погляди, та вони вірять в перевагу своєї зброї над прусською, що в результаті призведе до війни” [1, с.ХІІ] Наступний рік Бісмарк провів на дипломатичній службі, та не мав можливостей впливати на внутрішню політику Пруссії та активно висловлював свою позицію про зміцнення дипломатичного аспекту. Зміцнення мало б відбутись за рахунок змін до союзної конституції, або за рахунок утворення нових асоціацій та посилення національних установ, що стосувалось лише австрійської Німеччини. Але ці ідеї були також відторгнуті Вільгельмом, який бачив Бісмарка лише як радикального консерватора, та згодом відправив його назад до Петербургу. В 1862 році Вільгельм I назначив О. Бісмарка прем'єр міністром уряду Пруссії, та дав йому широкий спектр повноважень. [1, с.181]

Враховуючи, що ця робота розглядає історичний аспект формування німецького федералізму, а не воєнних кампаній, то доречно буде не досить детально описувати період з 1864-1871 роки, коли велись Австро-прусска війна та Франко-прусска війна, які мали значний вплив на подальший розвиток подій. Варто лише зазначити, що після Австро-прусска-італійської війни 1866 року, до Пруссії відійшли п'ять земель (Ганновер, Франкфурт-на-Майні та ін.). Після Франко-прусскаї війни 1870-71 рр. до Пруссії відійшли також Ельзас і Лотарингія, Саксонія, Баварія та Вюртемберг. [1, с.ХV]

По закінченню Франко-пруської війни, 18 січня 1871 року Отто фон Бісмарк та Вільгельм I заявили про об'єднання Німеччини - була створена нова держава - Німецька Імперія. Ця держава мала значний фінансовий резерв (Франція виплатила 5 мільйонів франків у вигляді контрибуцій), територію та армію (понад 1 мільйон чоловік). Це об'єднання відбулося саме так, як цього і бажав Бісмарк - "залізом та кров'ю". Попереду Німецьку імперію чекало один з найдовших проміжків миру в Європі (до 1914 року). 16 квітня 1871 року була прийнята конституція Німецької імперії, в якій було закладено інституалізацію нової економічної політики, а 12 травня 1871 року Вільгельмом I був підписаний указ щодо перейменування посади яку займав Бісмарк з бундесканцлера на імперського канцлера. [1, с.206]

Німецька Імперія

Відповідно до Конституції, Німецька імперія складалась із союзу чотирьох королівств (Баварії, Вюртемберга, Пруссії та Саксонії), шести великих герцогств (Саксен-Веймар, Гессен, Баден та ін.), п'яти герцогств, семи князівств та трьох вільних міст (Бремен, Гамбург, Любек). [37]

Жодна з держав не мала права виходу з імперії за власним бажанням, а у випадку якщо держава-член не буде виконувати свої внутрішньо-імперські обов'язки, її могло очікувати військове вторгнення Імперії (союзна екзекуція), для якого необхідно було отримати дозвіл Бундесрату (ст. 19 конституції). Для всіх громадян Імперії існувало єдине громадянство, що давало можливість підданам однієї держави-члена імперії мати однакові права з будь-яким іншим громадянином підданим іншої держави (ст 2 конституції). [37]

До обов'язків Імперії відносилось ведення торгівлі та її регулювання, внутрішні справи, закордонні справи, громадянство, банківська діяльність та її регулювання та інші фактори законодавчої та виконавчої влади, більшість з яких є актуальними і сьогодні. Завдяки ефективній законодавчій ініціативі в тогочасній Імперії, Німеччина досягла єдиного правового регулювання на всій своїй території, що в той час було непростим завданням. Право законодавчої ініціативи мали Рейхстаг та Бундесрат, а імператор не мав, хоча всі законопроекти які передавались з Бундесрату в Рейхстаг передавались від імені імператора. Для прийняття закону було необхідне його затвердження обома органами. [9]

Відповідно до статті 13 конституції, Рейхстаг повинен був збиратись щорічно, а його скликання та розпуск виконував імператор (ст. 12 конституції). Для того щоб достроково розпустити Рейхстаг необхідно було отримати згоду Бундесрату, а нові вибори мали б пройти в найближчі два місяці після розпуску. Імператор і Бундесрат також видавали адміністративні акти щодо розвитку та покращення імперських законів, які вступали в силу після згоди канцлера. [37]

Виконавчою владою в кожній окремій державі-члені були наділені монарх і уряд (державне міністерство). Також, існували дорадчі органи, таємні і державні, які були закріплені особисто за монархом. Законодавча влада належала монарху і місцевому представницькому органу - ландтагу або сейму, ці органи були як двопалатні так і однопалатні. При двопалатній системі, нижня палата формувалась шляхом виборів, а верхня складалась із членів які мали це право від народження (знать) та ті хто отримали право від монарха. В однопалатній системі частіше за все використовувався лише шлях виборів, але існували і інші формування, в

яких палата формувалась частково виборами, а частково за рахунок знаті і особ назначених монархом. Термін повноважень членів ландтагу, які були обрані на виборах складав 3-6 років, що доволі часто змінювалося, так само як і кількість депутатів. [9]

В кожному вільному місті вищими органами влади були міські збори (Die Bürgerschaft), які обирались на шість років і Сенат, який складався лише з пожиттєвих членів, які обирались народними зборами. Головами сенатів були бургомістри (Der Bürgermeister), які обирались із членів сенату терміном до чотирьох років. [37]

Однією з проблем Німецької імперії була не симетричність поділу впливу та влади в межах імперії. Пруссія домінувала в більшості імперських органів влади, а інколи і в автономних органах інших держав-членів імперії. Воєнний міністр Пруссії фактично мав повноваження міністра всієї імперії, хоча і єдиної імперської воєнної платформи не існувало, оскільки окремі держави-члени мали своїх власних воєнних міністрів і власні війська, які не підпорядковувались імперії. Крім цього, асиметричність проявлялась і в тому, що вищі земельні суди формувались не в кожній державі-члені, а тільки в тих, котрі відповідали необхідній кількості населення та кількості менших судів в її юрисдикції. [9]

Адміністративно-територіальний поділ членів імперії вирішувався ними самостійно, відповідно, більшість держав поділялись на адміністративні округи (Regierungsbezirke), райони (Kreise), а найменшими адміністративно-територіальними одиницями були общини (Gemeinden). Найскладніший адміністративно-територіальний поділ того часу був в Пруссії, яка складалась з 12 провінцій, котрі, відповідно, поділялись на 34 округи та на 650 районів, які в свою чергу складались із більш ніж 37

тисяч общин. Кожна адміністративно-територіальна одиниця мала свої органи управління, якими керували тисячі людей на посадах починаючи від обер-президента (провінція), закінчуючи бургомістром (община). [14]

Період за 1871 по 1914 рік можна назвати дуже сприятливим для німецької державності. За 40 років десятки маленьких держав, котрі були безсилі поодиноці перетворились в могутню імперію, з власною системою управління та уніфікованим законодавством, що знаходилась в самому центрі Європи. Також, в кінці XIX століття Німецька імперія навіть стала колоніальною державою. Але як внутрішня політична стабільність так і амбіції до зовнішньої експансії не були довгочасними. Після 1918 року Німеччина втратила свою внутрішню стабільність, колонії та значну кількість Європейських територій.

Веймарська республіка

Перша світова війна хоча майже і не проходила на території Німеччини, але кожна німецька сім'я відчула на собі її наслідки: мільйони вбитих, півмільйона інвалідів війни та велика кількість людей з посттравматичним синдромом які не могли повернутись до нормального життя. При підписанні перемир'я Німеччина погодилась на віддачу своїх колоній, флоту та рухомого складу залізних доріг (поїздів та ін.). За чотири роки війни фінансова система була на межі падіння, а авторитет тогочасної влади наближався до нуля. [3, с.73-74]

Однією з умов США для заключення миру було встановлення в Німеччини парламентської демократії. Внутрішньополітичні конфлікти, помилки керівництва (політичного і військового), зовнішньополітичний тиск та соціально складна ситуація в результаті призвели до листопадової революції, яка стала початком нового періоду німецької історії -

Веймарської республіки. В 1918 році Німеччина також втратила Рейнську область, яка була окупована країнами Антанти та повністю демілітаризована від німецької зброї. Загалом, втрати Німеччини були надто значними - сьома частина територій, восьма частина населення, репарації та демілітаризація. Країни переможниці при підписанні мирного договору зобов'язали Німеччину взяти на себе відповідальність за розв'язання війни і при цьому переклали відповідальність за виплату пенсій ветеранам війни. [3, с.71-72]

Враховуючи всі ці фактори, в самій Німеччині в період листопад-грудень 1918 року йшла активна збройна боротьба за владу. Стали проявлятися контури майбутньої партійної системи. В цей період утворились такі партії як Німецька Демократична Партія (НДП), Соціал-Демократична Партія Німеччини (СДПН), Комуністична Партія Німеччини (КПН), Націонал-соціалістична робітничка партія Німеччини (НСДАП) та інші. Після збройних сутичок в січні 1919 року керівництву СДПН вдалось досягти відносної стабільності та закріпити свої позиції за рахунок того, що КПН була значно послаблена через вбивство її керівників - К. Лібкхнета та Р. Люксемург. [3, с.67]

6 лютого 1919 року в місті Веймарі, куди був перенесений уряд та парламент у вигляді Національних зборів, почав формувати нову конституцію, яка мала б стати фундаментом для майбутньої демократичної держави. В результаті, 31 липня 1919 р. при 262 голосах “за” та 75 “проти” була прийнята нова конституція Веймарської республіки. Дух нової конституції був дуже вдало та лаконічно написаний в преамбулі:

“Німецький народ, єдиний у своєму походженні і натхненний наміром оновити і зміцнити свій Рейх у волі і справедливості, служити

справі внутрішнього і зовнішнього миру, і сприяти суспільному прогресу, приймає цю конституцію.” [33]

Саме принципам федералізму був посвячений параграф перший конституції Веймарської республіки, який мав назву “Імперія і земля”, в якому також зазначалось, що німецький Райх є республікою. Ці принципи були обумовлені історичними факторами формування німецької державності. Варто також звернути увагу на те, що термін Staat (державна) майже не використовувався, а замість нього застосовувалось лише слово Reich (імперія, королівство). [33]

Поділ влади хоч і був змішаним, але в конституції перевага віддавалась парламенту республіки. Нижня палата - Рейхстаг, в який входили представники німецького народу, які обирались прямим таємним голосуванням громадянами старше 20 років (чоловіками і жінками). Депутати обирались на чотири роки і президент мав право розпуску парламенту, але лише по одному разу на кожну окрему причину для розпуску. Верхня палата - Рейхсрат, складалась із представників земель і ці представники не обирались на виборах, а призначались на свої посади. Закони приймались наступним чином: правом законодавчої ініціативи були наділені президент і Рейхсрат, а Рейхстаг голосував за запропоновані законопроекти, які пізніше мав підписати президент за термін в 14 діб. Сам президент обирався терміном на 7 років та відповідно параграфу 3 конституції Веймарської республіки “має покладати свої сили для виконання волі німецького народу” [33]

Говорячи про історію Веймарської республіки я вважаю необхідним звернути увагу на вибори які проходили в її часи, адже Гітлер та його партія НСДАП прийшли до влади саме легальним шляхом. Важливим моментом є парламентські вибори 1930 року, коли НСДАП набрала 18%

та здивувала всіх своїм успіхом. Також, більшу кількість відсотків чим на минулих виборах отримала Комуністична партія Німеччини, закріпивши свої позиції в тогочасному політикумі. Така концентрація політичної влади у двох крайніх та радикальних партій не могла позитивно вплинути на розвиток парламентаризму Веймарської республіки. [30]

В 1931 році депутат від НСДАП Й. Геббельс відкрито заявив, що партія виступає проти парламентаризму [36 с.2], а пізніше депутати партії стали бойкотувати засідання парламенту. На виборах 1932 року НСДАП отримала вже 37% і парламентська діяльність була майже безрезультатною. Головою уряду було обрано Германа Герінга, а в вересні місяці вже були призначені перевибори через бездіяльність парламенту, втрату позицій системних партій та неможливість сформувати коаліцію. [3, с.122]

Відмова НСДАП від співпраці з іншими партіями негативно вплинула на рейтинг партії, і на других парламентських виборах в листопаді 1932 року партія набрала вже 33%, що на 4 менше чим 4 місяці тому. [3, с.122] Німецький парламентаризм був абсолютно недієздатним та неефективним. За весь 1932 рік парламентом було прийнято лише п'ять законів, що в 20 разів менше чим в 1930 році [42]. 30.01.1933 Президент Гінденбург призначив канцлером А. Гітлера, але при умові, що він зможе знову запустити роботу парламенту та домовитись з народними обранцями. [41]

Останніми виборами в історії Веймарської республіки стали вибори 1933 року, які проходили під серйозним тиском НСДАП. Найменшу підтримку національно-соціалістична партія отримала в західній частині Німеччини [31], що сьогодні виглядає дуже схоже на ситуацію з виборами та результатами партії АфД, яку також вважають крайньою правою. Вже

через кілька тижнів в Рейхстазі було прийнято закон про “ліквідацію бідності народу та держави”, який передавав більшість владних повноважень власне в руки Гітлера та його партії. Фактично це і стало кінцем Веймарської республіки і початком нового етапу в історії Німеччини. [39]

Отже, основною проблемою тогочасного Німецького парламентаризму було те, що в парламенті була присутня велика кількість радикальних партій, які абсолютно законно там знаходились. Враховуючи складність економічного та соціального становища, електорат віддавав перевагу саме партіям радикальним та популістичним (якщо їх можна так назвати в реаліях того часу), що в результаті і стало кінцем демократичного режиму, який діяв лише в рамках закону та конституції, яка, необхідно зазначити, для свого часу була досить новітньою та прогресивною як в юридичному плані так і в демократичному.

Нацистська Німеччина 1933-1945

В рамках цієї роботи я не буду приділяти багато уваги економічним, політичним та соціальним процесам в період нацистської Німеччини, а лише зверну увагу на окремі важливі фактори які вплинули на подальший розвиток німецького федералізму та політичної системи, а в випадку нацистської Німеччини - краху цієї системи та її подальшого відродження “з чистого листа” але з урахуванням попереднього досвіду.

Одним з найважливіших рішень, що стосується саме федералізму було прийняття Другого закону 7 квітня 1933 року про “уніфікацію земель з рейхом”. Цей закон фактично скасовував статус Німеччини як федеративної держави і перетворював її в унітарну. Згідно з цим законом в кожній землі призначався імперський посадовець, так званий,

Рейхсштатхальтер, який був відповідальним за органи місцевого самоврядування та наділений значними повноваженнями. Рішенням Рейхсштатхальтера міг бути повністю розпущений ландтаг та сформований новий за його особистими рекомендаціями. [43]

Наступним кроком уніфікації Німеччини став закон від 30 січня 1934 року про “новий устрій рейху”, який повністю ліквідував ландтаги та робив Рейхсштатхальтерів офіційними представниками “імперського” уряду в землях. Це була повна ліквідація федералізму. Також, пізніше в 1934 році верхня палата парламенту Рейхсрат була позбавлена більшості законодавчих повноважень, а в кінці року вона була повністю ліквідована. [38]

Враховуючи факт того, що основні інститути федералізму, які цікавлять мене та є важливими для розуміння моєї позиції в третьому розділі цієї роботи були ліквідовані за часів нацистської Німеччини, я не бачу сенсу приділяти цьому періоду багато уваги. Варто зрозуміти, що основним фактором, що вплинув на майбутнє німецького федералізму є саме прихід Гітлера до влади законним шляхом, а не його діяльність як політика відносно уніфікації держави, про що детальніше мова буде йти далі.

Перед тим як перейти до сучасних особливостей німецького федералізму, хотілося б коротко підсумувати те, що було написано вище. Отже, Яку роль у розвитку німецької політичної системи відіграла історія? Значну. Один факт скасування Гітлером федеративної республіки не зміг на довго змінити “дух” політичної системи. Але, все ж, варто пам'ятати і про те, що існувало достатньо традицій “іншої Німеччини”, Німеччини, яка протистояла об'єднанню в 1870 році і яка намагалася зберегти певні

автономні риси Рейху під обома Імперіями як Вільгельма так і за часів Веймарської республіки. Однак слід зазначити, що успіх федералізму не обов'язково спирається на його історичні корені. За явним винятком Баварії, мало західнонімецьких земель можуть розглядатись виключно як історичні утворення. Відмова від злиття Берліну з землею Бранденбург вказує на занепокоєння тих східних німців, які брали участь у збереженні своєї новоутвореної, але все ж історично обумовленої регіональної ідентичності.

2.2 Особливості політичної системи Німеччини

В цій частині роботи проведено аналіз сучасної німецької політичної системи, її особливостей та характеру. Ця частина є важливою для розуміння третього розділу моєї роботи, в якому проведені паралелі між українською політичною системою та німецькою, проведено аналіз можливих змін за німецьким прикладом та їх потенційних наслідків.

Так, повертаючись до теорії консенсусної демократії А. Ліпхарта, можна зазначити, що Німеччина ввїбрала в собі багато факторів саме консенсусної моделі, наприклад двопалатний парламент, федеративний устрій держави та інші. Саме через призму концепції Ліпхарта я хотів би провести аналіз німецької сучасної системи та виділити ключові особливості, які на мою думку, є важливими для розуміння в рамках цієї роботи.

Конституція Федеративної Республіки Німеччини була розроблена в 1948-1949 рр. для Боннської республіки - держави, створеної після Другої світової війни на території західної зони окупації. Назва конституції ФРН - Основний закон (Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland), що саме

по собі вказує на його важливість та значущість для німецької політичної системи. Конституція ФРН в порівнянні з національними конституціями інших держав - членів Європейського Союзу є новим конституційним актом, який частково розроблявся “з нуля”, а частково брав запозичення з минулих конституцій Німецьких держав. Також, важливо те, що проект цього документа обговорювалося за участю держав-членів антигітлерівської коаліції (Франції, Великобританії і США), що наклало певний відбиток на кінцевий результат та “дух” конституції. Прикладом є стаття 26, в якій вказано, що ведення агресивної війни та підготовка до неї є антиконституційним. В цьому документі також існує велика кількість норм щодо надзвичайних ситуацій, більшість з яких було введено в період холодної війни. Але все ж, вони є відображенням закладеної в проект Основного закону ФРН спрямованості на чіткість писаного закону та його регулювання. [40]

Стаття 20 Основного закону ФРН - “Федеративна Республіка Німеччина є демократичною і соціальною федеративною державою. Вся державна влада виходить від народу. Вона здійснюється народом шляхом виборів і голосувань, а також через спеціальні органи законодавчої, виконавчої та судової влади. Законодавча влада пов'язана конституційним ладом, виконавча і судова влада - законом і правом.” [40]

Частина друга статті 21 містить в собі важливе зауваження, яке було зроблене на основі минулого досвіду. Мається на увазі, абсолютно законний прихід такої персони як Гітлер до влади та його партії НСДАП, яка майже зразу після того як отримала владу в свої руки почала руйнувати ту державу, якою вони мали б керувати. “Партії, які прагнуть, судячи з їх цілей або дій їхніх прихильників, завдати шкоди основам

вільного демократичного ладу, усунути його, або загрожують цілісності Федеративної Республіки Німеччини, є антиконституційними. Питання про антиконституційність партій вирішує Федеральний конституційний суд.”[40]

“В країні основною територіальною одиницею місцевого самоврядування є адміністративні округи. У межах кількох сотень округів діють міські, комунальні і сільські органи місцевого самоврядування, які обираються населенням на основі пропорційного представництва. Податки на нерухомість і виробництво, так само як і прибуткові податки, йдуть на різні операції місцевої влади, але більшість громад і муніципалітетів отримують додаткові субсидії від федерального уряду. Землі ФРН, будучи відносно самостійними суб’єктами федерації, автономно визначають структуру своїх органів виконавчої влади. Як правило, ці структури очолюють прем’єр-міністри земель, які обираються парламентами і формують земельні уряди. У межах своєї компетенції земельні уряди формально повністю незалежні від уряду ФРН. У питаннях, що належать до компетенції федерації, на них покладене виконання відповідних федеральних законів. Завершують структуру органів виконавчої влади місцеві адміністрації (муніципалітети). Вони підлегли земельним урядам з питань, віднесених до компетенції самих земель” [8]

Для пояснення моєї позиції в третьому розділі цієї роботи, важливо розуміти принцип роботи Бундесрату та регуляції його діяльності. Двопалатний парламент є одним з ключових факторів консенсусної демократії, а приклад Бундесрату, я вважаю самим доцільним як для сьогоденної України. Отже, відповідно до Основного закону ФРН, до Будесрату входять представники місцевих урядів. Члени Бундесрату не є

виборними, а також їхні повноваження не обмежені в часі. Склад Бундесрату змінюється поступово, відповідно до виборів в ландтаги (місцеві представницькі органи), і формування земельних урядів. [27]

Федеральна Конституція регулює лише загальні принципи формування складу бундесрату. Питання про членство в цьому конституційному органі входить в компетенцію урядів відповідних федеральних земель. Саме земельні уряди приймають рішення про призначення і відкликання його членів. Землі делегують в бундесрат таких членів: прем'єр-міністра, земельного міністра з питань федерації (який одночасно виконує обов'язки уповноваженого землі при Федерації), міністрів внутрішніх справ, юстиції, економіки і фінансів. Решта членів земельної уряду виконують функції заступників постійних членів бундесрату.[40]

В статті 51 Основного закону вказано, що члени бундесрату і їх заступники підпорядковуються своєму ландтагу і при голосуванні зобов'язані репрезентувати його позицію з окремого питання. Тобто, голосування окремих федеральних земель зазвичай є узгодженим. Позиція землі по окремому питанню виробляється на нарадах відповідних кабінетів і представляється одним з членів-представників землі, який від її імені бере участь в голосуванні. Члени бундесрату не володіють парламентською недоторканністю і позбавлені значної частини пільг, що надаються депутатам бундестагу.[40]

В основному, робота членів бундесрату полягає в роботі в одному з 17 комітетів. Сфера повноважень таких комітетів відповідає поділу функцій між міністерствами та відомствами. Мається на увазі, що у кожному з комітетів, землі мають по одному голосу, делегуючи по одному члену бундесрату. Зазвичай міністри економіки земель утворюють комітет

з фінансових питань, а міністри юстиції - юридичний комітет. Особливе місце займає комітет з міжнародних справ. Оскільки зовнішня політика віднесена виключно до сфери компетенції Федерації і посади міністрів закордонних справ у земельних урядах відсутні, до складу цього комітету найчастіше входять глави земельних урядів. Наявність у бундесрату даного комітету, так само як і комітету з оборони (питання оборони також віднесені до виключної компетенції Федерації) розширює правове поле земель, надаючи їм додаткові можливості участі у формуванні всіх аспектів федеральної політики.[23, с. 32-47]

Специфіка діяльності комітетів бундесрату полягає в тому, що за усталеною практикою, політики виконують лише функції голів комітетів, а основну частину роботи виконують земельні чиновники. Беручи участь в якості формальної заміни повноправних членів комітетів (тобто міністрів земельних урядів), чиновники отримують право здійснювати голосування. На думку ряду дослідників, це веде до розмивання статусу члена бундесрату і загрожує перетворенням даного федерального органу в анонімний бюрократичний інститут, діяльність якого визначається не стільки політичними намірами та ідеями, скільки адміністративними категоріями або організаційно-управлінськими критеріями. [22, с. 283-306]

“Якщо звернутись до історії німецького парламентаризму, то побачимо, що така форма Бундесрату відповідає німецьким традиціям. У 1948-1949 рр., коли Парламентська Рада розробляла чинну конституцію, пропонувалось створити Бундесрат за зразком Сенату США (де сенатори обираються шляхом голосування), проте застосування в умовах ФРН цієї моделі поставило б Бундесрат у повну залежність від політичних партій. Тому було обрано форму, яка суттєво вирізняє федеральний устрій

Німеччини серед інших федерацій: уряди окремих земель беруть безпосередню участь у прийнятті загальнодержавних рішень” [8]

Федеративний державний устрій в німецькій моделі, передбачає, що при виконанні своїх функціональних завдань центр і федеративні одиниці взаємно контролюють і доповнюють один одного. У цьому взаємозалежному процесі бундесрат виконує роль противаги (свого роду контрвлади) по відношенню до бундестагу і федерального уряду, але в той же час виступає сполучною ланкою між Федерацією і землями. [13]

Здійснення цих функцій йде за такими основними напрямками:

- через бундесрат окремі землі представляють свої інтереси в рамках Федерації;
- через бундесрат землі беруть участь у законодавчому процесі Федерації в цілому, компенсуючи тим самим обмеженість власних компетенцій;
- бундесрат забезпечує землям можливість для обміну, політичним, адміністративним та управлінським досвідом;
- політики, що делеговані від окремих земель до Бундесрату, беруть на себе повноваження федеральних політиків, а тому, відповідно, несуть відповідальність перед усім населенням за справи всієї держави [23].

Важливим політичним інститутом, який вирішує певні “конфлікти” в німецькій політичній системі є Узгоджувальний комітет, що може бути скликаний за ініціативою одного з органів: бундесрату, бундестагу або уряду країни. Функцією комітету є врегулювання політичних протиріч які

можуть виникати між цими органами влади. Склад комітету формується з членів обох палат парламенту по 16 від кожної. Важливо, що під час роботи в узгоджувальному комітеті політики/ що були до нього делеговані не зобов'язані виконувати накази органів, які вони представляють в комітеті (наприклад, члени бундесрату можуть бути звільнені від зобов'язання підкорятися рішенням своїх земельних урядів), виступаючи в якості незалежних політиків. Скликання узгоджувального комітету для вирішення конфліктних ситуацій дає можливість по новому осмислити проблеми та сприяє досягненню компромісів, що створюють основу для прийняття необхідних законів. [7]

Узгоджувальні комітети - відносно новий інструмент німецького законодавства і тому вони нерідко зазнають критики. Їх, зокрема, звинувачують у тому, що вони намагаються грати роль "третьої гілки" законодавчої системи і, ігноруючи волю парламентської більшості, виступають в ролі "надпарламентського актору" . Але федеральний Конституційний суд, в 1986р прийшов до висновку, що все ж, узгоджувальні комітети є ефективним так корисним інструментом. [22, с. 239-260]

Виборча система в Німеччині не є простою для розуміння, але ефективно працює в форматі саме німецького федералізму. Починаючи з виборів в другий Німецький Бундестаг в 1953 році виборці на виборах віддають по два голоси. Перший голос віддається кандидату від виборчого округу, до якого належить виборець (мажоритарна). У Німеччині налічується 299 виборчих округів, в кожному з яких проживає приблизно 250 тис. Німців.

Другий голос віддається конкретній партії (пропорційна). З 598 мандатів у Бундестазі 299 вибираються через так звані земельні партійні

списки. Списки можуть подаватися тільки партіями, причому вони самі визначають черговість, в якій їх кандидати займають в Бундестазі місця, належні в даній федеральній землі їх партії.

Черговість у списку кандидатів попередньо встановлюється на партійних з'їздах. Якщо який-небудь депутат парламенту знімає свої повноваження, то його місце отримує наступний кандидат з земельного списку його партії, до якого до цього не дійшла черга. Якщо в партійному списку більше немає кандидатів, то депутатське місце залишається вакантним. Кожна партія, щоб пройти в Бундестаг, повинна подолати по всій країні п'ятивідсотковий бар'єр саме других голосів (за пропорційною системою). Хід виборів в Бундестаг регулюється Федеральним законом про вибори. [6]

Тільки федеративна держава, нові сталі інститути та інституції в стані нейтралізувати негативні наслідки приходу до влади радикальної партії будь-якого типу (ідеологічно) та не дати їм прийняти небезпечні та руйнівні форми. Спроби такої партії провести відповідні до її ідеології (або потреб електорату) деструктивні рішення в рамках всієї країни можуть бути зупинені і відрегульовані таким федеральним конституційним органом, як бундесрат. Земельні уряди на основі своїх конституцій також мають у своєму розпорядженні дієві інструменти, що дозволяють запобігти радикалізацію політики в окремих землях.

Іншими словами, демократичний федералізм німецького типу може запобігти можливості проведення вкрай радикальних змін існуючого конституційного ладу, всіх сфер соціального та економічного життя суспільства. Він виконує роль стабілізуючого фактора, не перешкоджаючи при цьому прогресу [22, с. 78-93].

Отже, наявні федеративні інститути цілком здатні ефективно протистояти будь-яким “унітаристським” тенденціям, адже, вектор розвитку федеративних систем частіше за все орієнтований на розширення повноважень федерації на шкоду її суб'єктам. Дуалістичний поділ влади, різні форми демократичного контролю окремих земель, одночасно потужна та обмежена діяльність центральної влади, органічний взаємозв'язок між державними інститутами та інституціями Федерації, всі ці фактори працюють для того, щоб запобігти потенційному утворенню нового небезпечного для суспільства режиму.

Також, важливо зазначити, що хоча з юридичної точки зору виконавча влада в ФРН бівалентна, федерального Президента ФРН можна назвати “представницькою особою”, так як фактично вся виконавча влада в ФРН зосереджена в руках федерального Канцлера, а федеральний Президент майже не має політичних та владних повноважень.

“Федеральний канцлер – єдиний обраний член Федерального уряду, якому Конституція дає право самому вибрати міністрів як керівників найважливіших політичних установ. Крім того, канцлер визначає кількість міністерств і їх повноваження. Він має директивні компетенції, тобто право визначати основні напрями діяльності уряду. Завдяки цим повноваженням канцлер має цілий арсенал керівних інструментів, що можна порівняти з владними повноваженнями президента в президентських республіках.” [8]

Отже, в цьому розділі я виділив основні історичні моменти, що вплинули на становлення німецького федералізму та його розвиток. Саме історична частина була “поштовхом” для розвитку федералізму та основою сучасної політичної системи Німеччини. Хоча, як було зазначено

раніше, в Німецькій історії не було такої події як їх власна “Французька революція”, але німецький народ зміг об’єднатися саме навколо ідеї федералізму, що дає можливість одночасно бути як і незалежними в форматі земель так і об’єднаними в форматі всієї держави.

Кожна окрема з земель має свої правила, закони та інститути, що регулюють внутрішньоземельне політичне та соціальне життя. Землі можуть змінювати в рамках своєї території все, що не заборонено, або не перечить основному закону Німеччини. Така регіональна свобода позитивно впливає на соціально-політичний “комфорт” населення, адже земельні уряди краще орієнтуються на проблемах своєї землі аніж один центральний уряд, котрий має вирішувати проблеми всієї країни одночасно.

Повертаючись до моделі консенсусної демократії А. Ліпхарта та її характеристикам консенсусного-демократичного режиму, можна зробити висновок, що з десяти пунктів (характеристик) Німеччина має всі 10 (якщо враховувати змішану виборчу систему як пропорційну, адже саме партії мають основну політичну владу в країні) з 10 можливих. Такий результат вказує на максимальну “гнучкість” політичного режиму який сьогодні існує в Німеччині. Цей режим можна назвати консенсусно-кооперативною демократією, адже більшість акторів (враховуючи виборців) переслідуючи власні цілі, все одно йдуть до однієї, але різними шляхами. Мається на увазі те, що електорат протилежних за ідеологією партій, часто переслідує одну мету - багату, захищену та вільну державу в якій комфортно та безпечно буде жити людям (яким саме, це вже питання ідеології).

Враховуючи як історичні так і політичні особливості становлення саме такої моделі державного устрою, можна зробити висновок, що Німеччина як країна яка була роздробленою на десятки окремих держав,

міст та князівств все ж змогла винайти та застосувати систему, яка пропонує консенсус різним шарам населення, регіонам та політичним поглядам громадян. Так, проаналізувавши німецьку політичну систему, її історію та особливості, в наступному розділі цієї роботи я хочу показати які з цих особливостей є найбільш доцільними до застосування в Україні.

3 РОЗДІЛ: ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ ОКРЕМИХ ЕЛЕМЕНТІВ НІМЕЦЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ

В цьому розділі я проводжу аналіз можливого застосування окремих практик німецької політичної системи в Україні, вказую на їх переваги та недоліки і потенційні наслідки їх введення. При дослідженні німецького федералізму та політичної системи загалом в попередніх розділах я зробив висновок, що німецька система тісно пов'язана з її історією, яка тягнеться сторіччя. В цьому аспекті Україна - молода держава, яка знаходиться тільки на початку свого шляху політичного, соціального та економічного розвитку.

Концепція консенсусної демократії А. Ліпхарта була обрана саме тому, що сьогодні Україні як ніколи потрібен механізм для встановлення “консенсусу” між сходом та заходом, депутатами Верховної ради, баченнями майбутнього та шляхів розробки і імплементації реформ. Тому проаналізувавши аспекти консенсусної демократії та німецьку політичну систему, я прийшов до висновку, що деякі аспекти німецької моделі можуть ефективно вплинути на розвиток українського політикуму, який сьогодні, на мою думку, переживає не найкращі часи.

Я вважаю недоцільним розбирати повне “копіювання” німецької системи, тому що сьогодні Україна знаходиться в абсолютно відмінній від німецької ситуації, в якій введення окремих позицій (навіть дуже вдалих) не є можливим. Так, я хочу сказати про те, що сьогодні, в Україні повна імплементація федерального устрою є абсолютно неможливою та згубною для країни. Україна знаходиться в стані війни, яка йде вже шостий рік, дві області та Автономна республіка Крим не є підконтрольними Україні, а

російський вплив та деструктивна діяльність на сході України роблять все для того, щоб Україна стала меншою територіально, слабшою політично та біднішою економічно. Така ситуація не є сприятливою для того, щоб надавати регіонам максимум повноважень та свободу вибору в окремих питаннях, через загрозу потенційно небезпечних наслідків їх неправильних рішень.

Враховуючи сказане вище, вважаю необхідним зазначити, що в рамках цієї роботи термін федералізм використовується не лише як державний устрій, а скоріше, як інструмент для вирішення владних проблем у суспільстві. Тому, враховуючи відмічені вище фактори, в цій роботі я не буду розглядати шлях “класичного” федералізму для України. Але окремі федеральні аспекти можуть бути ефективно введені в українську політичну систему та позитивно вплинути на її подальший розвиток. Ці аспекти можуть бути втілені як окремі закони (або їх комплекси), або можуть бути проведені в рамках децентралізаційної реформи. Враховуючи кількість викликів з якими сьогодні зіштовхується український парламент (як законотворчі так і неможливість прийняття окремих законів через незаборонені прийоми окремих депутатів), я не буду приділяти багато уваги тому скільки часу, поправок та ресурсів може зайняти введення окремих положень, про які я буду писати далі. За потрібне, я вважаю, більш детальний розгляд ефектів та результатів введення цих положень.

3.1 Двопалатний парламент

Сьогодні тема двопалатного парламенту в Україні не є дуже популярною, український парламент з однією палатою працює не дуже ефективно, а існує думка, що друга палата лише ускладнює законодавчий процес. В цій частині роботи я хотів би провести паралелі між тим, як може бути утворена та якими повноваженнями буде наділена верхня палата українського парламенту та між німецьким бундесратом, який на мою думку, є хорошим прикладом ефективного елементу законодавчої гілки влади. [10]

В працях А. Ліпхарта бікамералізм є одним з компонентів консенсусної демократії, а саме симетричний бікамералізм, тобто, така система, в якій і верхня, і нижня палати наділені однаковими (або приблизно рівними) повноваженнями. Як було сказано в попередньому розділі роботи, основною функцією та ідеєю роботи Бундесрату є представлення інтересів земель на федеральному рівні, та саме через бундесрат землі беруть участь у законодавчому процесі Федерації в цілому, компенсуючи тим самим обмеженість власних компетенцій.

Актуальність та необхідність введення двопалатного парламенту обумовлена тим, що по-перше, це дає можливість представникам регіонів обмінюватись досвідом як політичним так і адміністративним. По-друге, верхня палата повинна стати місцем представництва проблем та інтересів регіонів. Мається на увазі, що в верхню палату потрапляють популярні люди з регіональних громад і у них буде можливість серйозно впливати на державну політику. І, по-третє, вважається, що бікамералізм покращить якість законопроектів і нівелює лобістський вплив на законодавство. це

обумовлено тим, що кожен документ буде проходити тривалу процедуру розгляду і, якщо нижня палата (сформована на принципах пропорційних виборів, за партійними списками) прийме якесь незбалансоване рішення, то верхня палата зможе його відкоригувати або, в крайньому випадку, заблокувати на визначений термін.

В проаналізованій мною літературі найкращим та найбільш точним описом переваг верхньої палати є: “Перевага двопалатної структури парламенту вбачається насамперед у тому, що верхня палата покликана виступати як засіб стримування демократичних аномалій, які можуть проявлятися в нижній палаті. Верхня палата, членство в якій відповідає більш жорстким умовам, утримує нижню палату від поспішних, непродуманих, емоційних рішень. Верхня палата, яка складається з фахівців-професіоналів (на відміну від нижньої, що формується на партійній основі з політиків часто без фахового досвіду), покликана забезпечити врівноважений підхід у законопроектній роботі, надати їй високого професійного рівня. Діяльність верхньої палати має стримувати нижню, створюючи такі умови, за яких буде забезпечений зважений законодавчий процес, виключене прийняття непродуманих та поквалітивних рішень і зберігатиметься рівновага в державному механізмі. Теоретично в умовах бікамеральної структури палати виступають одна щодо одної як експертні установи.” [10]

Так, необхідно визначити характер та повноваження кожної з палат нової Верховної Ради. На мою думку, найбільш вдалим є втілення наближеної до німецької моделі: нижня палата - відповідає за загальнодержавні проблеми, а верхня представляє інтереси регіонів. Ця ідея не є новою і співпадає з думками українських дослідників, які вже

описували її в своїх роботах [10; 21]. Проаналізувавши можливі концепції я прийшов до висновку, що модель зі слабшою верхньою палатою буде найбільш доцільною. Основним аргументом на користь саме такої моделі є те, що сильна верхня палата може призвести до стагнації законодавчого процесу в ситуації, коли необхідним буде прийняття “непопулярного” але необхідного рішення, наприклад, як відомий законопроект про зняття мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення.

“До повноважень верхньої палати мають бути віднесені розв’язання проблем регіонального характеру та установчі повноваження. До прерогатив нижньої палати слід віднести прийняття бюджету, встановлення податків. Як зазначалося, на думку автора, на початковому етапі структура нового українського Парламенту має будуватися на принципах нерівновправного (егалітарного) бікамералізму (це має бути Парламент із слабкою верхньою палатою): нижня палата повинна мати можливість долати вето верхньої палати на законопроекти (нижньої палати) двома третинами голосів від конституційного складу нижньої палати.” [10]

До верхньої палати депутати мають пропорційно розподілятися по областях України, відповідно кількості населення, а кількість депутатів не має перевищувати 100 чоловік. Також, голови Обласних державних адміністрацій мають бути виборними, про що мова буде йти далі, і голови ОДА автоматично входять до верхньої палати. На мою думку, найдоцільнішим методом обрання депутатів до верхньої палати буде не відкрите голосування народу України, а саме вибори серед депутатів обласних рад. Це обгрунтовано тим, що до обласних рад проходять депутати вже обрані народом, а найкращі з них будуть обиратись самими

депутатами, які краще знають яка з кандидатур буде найбільш ефективно репрезентувати проблеми регіону.

Сьогодні представництво регіонів в країні не є репрезентативним, особливо це буде помітно коли відбудуться вибори до Верховної ради виключно за пропорційною системою, без мажоритарної частини. Тому, одним із важливих аспектів діяльності верхньої палати нового українського парламенту має стати роль “стримуючого” органу. У випадку коли нижня палата хоче прийняти закон який потенційно може не влаштувати окремі регіони країни, верхня палата матиме право вето, яке може бути подолане двома третинами нижньої палати. Таким чином можуть бути затримані прийняття таких законів які заторкують культурні, мовні та економічні теми.

Членство в верхній палаті також може виступати як постпрезидентська посада. Після завершення своєї каденції, екс-президент України автоматично стає членом верхньої палати. Місце для них буде виділятися окремо, тобто, президенти (якщо їх буде декілька) будуть виступати як додаткові члени, наприклад, при, умовно, 69 членах верхньої палати, які обрані регіонами, сьогодні ми б мали склад у вигляді 69+4, де 4 це всі минулі президенти України.

Крім цього, верхня палата має надати можливість представникам регіонів більш тісно комунікувати між собою та знаходити спільні рішення, які стосуються не тільки взаємовідносин область-держава, а й створить можливість для більш ефективного міжобласного діалогу (область-область). Також, для забезпечення найбільш ефективного співробітництва та позитивного впливу держави на регіони посада міністра регіональної політики має бути виборною. Обрання має відбуватись шляхом відкритого голосування членами саме верхньої

палати, які також зможуть подавати кандидатури від свого регіону або політичної сили. Також, міністерство регіональної політики має не рідше одного разу на рік звітувати перед парламентом.

Недоліком введення двухпалатного парламенту є загроза того, що враховуючи сучасну залежність партій від їх керівництва та “сильного” президента, відбудеться обрання виключно пропрезидентських членів у випадку всенародного голосування, про що детальніше мова буде йти далі, у верхню палату які в подальшому будуть просувати виключно “державницькі” ідеї, а не репрезентувати інтереси регіонів, як це має бути. Також, значною загрозою є фактор корупції та особистих зв’язків між представниками обласних рад, що може негативно вплинути на обрання депутатів, які будуть просувати кандидатури не найкращих управлінців та законодавців які виступатимуть за інтереси населення регіонів, а висуватимуть кандидатури з якими вони знаходяться в “хороших” особистих стосунках, або які вигідні для їх особистісних інтересів. Спочатку, це може становити серйозну загрозу, але при ефективній та результативній роботі правоохоронних органів, НАБУ і прокуратури ця проблема має бути вирішена з часом.

Так, в підтвердження моєї позиції хотілось би навести докази та цитати сучасних українських політиків щодо введення двопалатного парламенту. Антон Геращенко, депутат VIII скликання від “Народного фронту” каже:

“Це дуже корисна ідея. Двопалатний парламент ні в якому разі не означає федералізацію країни через посилення представництва регіонів. В таких унітарних країнах, як Польща і Франція, є двопалатні парламенти. Його головне завдання - підвищити якість прийнятих законів і не допускати зайвого популізму. Саме тому в США більше 300 років тому

розумні люди створили двопалатний парламент. Батьки-засновники сперечалися про це. Джордж Вашингтон був проти, мотивуючи великими витратами. У відповідь Бенджамін Франклін і Томас Джефферсон привели наочний приклад з чашкою гарячого чаю. Коли він в чашці, то він гарячий і бурлить - це нижня палата парламенту. А коли його розлити по блюдечку - це верхня палата, чай охолоне і його можна буде пити. Вашингтон погодився з цим” [17]

Отже, підводячи підсумки, можна сказати, що введення двопалатного парламенту в Україні є оптимальним рішенням для збільшення впливу регіонів України на політичний процес. Звичайно, такий серйозний крок має свої недоліки та потенційні загрози, але позитивні сторони такого рішення є більш важливими. Також, необхідно розуміти, що з часом корупційна та особистісна складова як обласних рад так і верхньої палати буде зменшуватись з часом, а ефективність законотворчої, адміністративної та представницької діяльності тільки збільшуватись. Досвід Німеччини є яскравим прикладом того, як в країні якій можуть перешкоджати радикальні політичні настрої та розчарування населення в політиках, верхня палата виконує роль стримуючого та балансууючого елемента.

Як було сказано вище, А. Ліпхарт каже про те, що двопалатний парламент сприяє діалогу між регіонами та розробці консенсусів в політиці, які є необхідними для сьогоденної України. Також, варто враховувати соціальний аспект теорії федералізму Лівінгстона, про який було написано в першому розділі моєї роботи, а саме, що соціально економічне становище впливає на політичні рішення, їх прийняття та наслідки. В цій роботі не буде заторкнуто тему популізму, але, на мою

думку, при відносно небагатому населенні країни стримання популістичних парламентських рішень, які націлені виключно на підняття рейтингу є актуальним. Важливо також зазначити, що рішення про введення двопалатного парламенту не може бути виведене на референдум, а цим мають займатись саме політики, які мають розуміння того як функціонує парламент сьогодні та що варто в ньому змінити.

3.2 Виборча система

11 липня 2019 року було прийнято новий закон №3112-1 щодо змін до виборчого кодексу України, за яким парламентські вибори мають відбуватись по пропорційній системі з відкритими списками. [35] Досі ще невідомо як технічно буде імплементовано цю систему, але це вже тема для окремої роботи. Враховуючи попередній пункт цього розділу, та мою концепцію, за якої депутати до верхньої палати будуть обиратись в обласних радах, то я вважаю, що вибори до нижньої палати мають проходити саме за пропорційною системою.

Перевагами такої системи є те, що виборці мають можливість голосувати за окремих персоналій в партії, якій вони віддають свій голос. Я вважаю, що ця система має позитивно вплинути на розвиток українського парламентаризму та зробити процедуру формування складу парламенту більш прозорою. Основною проблемою в цьому питанні яка існує на сьогодні, є саме технічний аспект проведення виборів за такою системою, а саме: фізичний розмір бюлетеню, порядок кандидатів, кількість інформації про окремих кандидатів та їх допустима кількість від кожної окремої партії.

Якщо розглядати інший варіант формування верхньої палати, а саме народним голосуванням, то доцільно буде повернутись до минулої змішаної системи, але в якій пропорційна частина також буде з відкритими списками та депутати будуть обиратись до нижньої палати, а в мажоритарній частині народ буде обирати представників своєї області до верхньої палати парламенту.

“Так, в 1953 році була введена система подвійного голосу, а в 1985 р метод д'Ондта при підрахунку голосів був замінений методом Хейр-Немейера. Також Німеччина однією з перших встановила виборчий поріг в 5%. Звичайно, в історії виборчої системи Німеччини були спроби її повалення. Так, в 1949 році було зроблено декілька спроб провести значні зміни у виборчій системі, в основному, з метою посилити позицію більш сильних партій. Але всі ці спроби виявилися марними, і до теперішнього часу в Німеччині існує особливий вид партійних виборів - персоніфікована виборча система.” [25]

Тому, звертаючи увагу на приклад Німеччини можна зробити такі висновки: виборча система Німеччини, заснована на пропорційному представництві членів різних партій та вже протягом довгого часу не проявила жодних серйозних недоліків, та проявила себе досить ефективною в плані розвитку парламентаризму, а основні принципи системи пропорційних виборів залишаються незмінними з 1949 р., а виборча система ФРН лише вдосконалювалася протягом усього періоду її існування.

3.3 Реформування органів місцевого самоврядування

Реформа децентралізації була запущена в Україні ще в 2014 році та сьогодні має певні результати [5]. Сама концепція, на мою думку, є ефективною та в результаті має створити юридичний та адміністративний базис для успішного місцевого самоврядування. Хоча реформа ще не є завершеною, вже сьогодні можна вказати на деякі її недоліки та моменти які, на мій погляд, потребують змін. Для розуміння запропонованих мною змін необхідно дати визначення децентралізації. “Децентралізація – це передача значних повноважень та бюджетів від державних органів органам місцевого самоврядування. Так, аби якомога більше повноважень мали ті органи, що ближче до людей, де такі повноваження можна реалізовувати найбільш успішно.” [19]

Важливою проблемою в сучасній системі місцевого самоврядування є те, що структура та необхідна рівновага гілок влади на місцевому рівні є дисбалансними. В сьогоднішній моделі голови обласних державних адміністрацій не обираються народом, а призначаються президентом України з подання Кабінету міністрів [32]. Така система не дає можливості населенню обрати кандидата, в якому вони можуть бути впевнені та якому довіряють, а враховуючи модель двопалатного парламенту, яка була описана раніше, це значно зменшує демократичність та репрезентативність влади. Тому, на мою думку голова ОДА має бути виборною посадою на місцевих виборах.

Відповідно до законопроекту №2598 від 13.12.2019 [34] про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади) мала вводитись посада префекта, який мав би виконувати “нагляд” за діяльністю органів місцевого самоврядування та міг би подавати запити

президенту на скасування невідповідних законам України актів на місцевому рівні. Але законопроект було відкликано та ця ініціатива не отримала подальшого розвитку.

На мою думку, імплементація такого інституту є доречною, але без усунення районних та обласних державних адміністрацій, тому що вони виконують важливу законотворчу функцію, про яку детальніше мова буде йти далі. Найбільш ефективним, я вважаю введення інституту префектів, які матимуть повноваження для адміністративного нагляду за додержанням Конституції і законів України органами місцевого самоврядування, координації діяльності територіальних органів виконавчої влади, але із збереженням обласних та районних державних адміністрацій, які мають отримати більше повноважень ніж вони мають сьогодні.

Проблемою є сучасний статус виконавчих комітетів, які формуються головою місцевої (районної, місцевої сільської) ради, а також те, що вони не наділені необхідними повноваженнями. Для розуміння суті проблеми необхідно її більш детально пояснити. Міський голова визначає склад виконавчого комітету (який має представляти виконавчу гілку влади) та подає кандидатури, які мають бути затверджені місцевою радою. Часто, відбувається так, що голова подає кандидатури своїх радників та помічників, а також керівників комунальних підприємств, що повністю порушує логіку виконавчого комітету як окремого органу місцевого самоврядування. Виконавчі комітети, в теорії, мають бути органом, який обирає найефективніші рішення для територіальної громади, а тому має бути безпристрасним. Керівники комунальних підприємств мають свої особисті інтереси, наприклад, скорочення або продовження опалювального сезону, об'явлення аварійних ситуацій і т.д. Помічники та

заступники голови, часто є залежними від нього та репрезентують не власну політичну волю, а вимоги голови, який, у разі відмови, може вплинути на підлеглого зі своєї позиції керівника, у крайньому випадку - звільнити з посади.

Іншою проблемою є складність процедури подання проектів, а тому часто складається ситуація коли голова бере на себе більшість проектів, які виносять на розгляд ради. “Майже усі проекти рішень (більше 90%) на розгляд ради вносяться міським головою. Це пояснюється тим, що лише цей суб’єкт подання проектів (автор) має велику професійну команду підлеглих (працівники виконавчих органів та комунальних установ і підприємств), які готують відповідні проекти. На другому місці за кількістю поданих проектів є депутати (депутатські фракції і групи). Далі йдуть постійні комісії. Мені не відомі випадки, коли б виконавчий комітет вносив проект рішення в раду. Такою ж рідкістю є і проекти рішень від громадян в порядку місцевої ініціативи.” [16]

На мою думку, ці складності зумовлені тим, що органи місцевого самоврядування ще досі є бюрократично складними пострадянськими елементами, які мають недостатньо свободи вибору, політичних та адміністративних повноважень. Наприклад, у Німеччині немає федерального закону про місцеве самоврядування, а в ст. 28 Основного закону закріплено лише таке положення: «Громадам має бути надано право під свою відповідальність регулювати в рамках закону усі справи місцевої громади». Таким чином, функціонування місцевих органів повністю віддається суб’єктам федерації. Землі самостійно визначають порядок проведення комунальних виборів і обирають свою комунальну (територіально-громадську) конституцію.

Тому, я вважаю, що сьогодні адекватним рішенням буде надати можливість українським органам місцевого самоврядування обирати власні статути, регламенти та визначати статуси своїх депутатів. Саме для цього і має бути введений інститут префектів, які будуть спостерігати за процесом розробки та прийняття місцевих “конституцій”, їх відповідності законам України, справедливості та демократичності. Важливо розуміти, що в Німеччині місцева адміністрація (місцевий орган виконавчої влади) у своїй діяльності повинна керуватися рішеннями ради і працювати під його безпосереднім наглядом, але у комунальних (територіальних) конституціях земель визначається, чи володіє місцева адміністрація власними повноваженнями, в які не мають права втручатися місцева рада. Однак, як відзначають німецькі дослідники, на практиці взаємини місцевих рад і адміністрацій залежать не від положень комунальної конституції, а в першу чергу від реальної розстановки сил (в тому числі партійно-політичних) в керівництві комуни. [12]

Звичайно, такий крок є складним для втілення в сьогоднішніх реаліях, і його втілення я розглядаю не сьогодні, а в довгостроковій перспективі. Сьогодні було б більш актуальним, юридично та адміністративно доступнішим більш точне прописання статутів рад, комітетів. Крім цього, я вважаю необхідним обмежити повноваження місцевих голів, які сьогодні мають надто багато сконцентрованої влади в своїх руках. Члени ради мають отримати можливість висувати кандидатури до виконавчих комітетів, а ці кандидати мають лише на обмежений відсоток складатись із працівників самої ради.

Партійний та політичні елементи в німецькій системі є дуже важливими та значно випереджають українські в розвитку. Прикладом цьому є вибори прем'єр-міністра Тюрінгії та те яку увагу суспільства це до

себе привернуло. Ще в 1945 році ХДС пообіцяло своєму електорату, що не буде політично співпрацювати з партіями, чиї погляди є більш “правими” чим у самої ХДС. Склалась така ситуація, що ХДС виступала проти кандидата від партії Лівих, а для того щоб отримати більшість голосів, вони були вимушені скористатись голосами від Альтернативи для Німеччини, яка є правою популістичною партією. Після цієї події, люди вийшли на вулиці, а обраний кандидат від Вільних демократів був змушений подати у відставку, після чого були назначені перевибори на початок березня 2020. [15]

Цим прикладом я хочу вказати на те, наскільки розвинений соціально-політичний аспект в Німеччини, адже люди виходять на протести через порушення членами місцевих парламетів усної обіцянки, якій вже більше 70 років. Сьогодні в Україні таку ситуацію дуже складно собі уявити, тому що рівень політизації населення, на мою думку, на місцевому рівні є досить низьким, а органи місцевого самоврядування виглядають так, наче вони виступають з патерналістської позиції відносно населення. Тому, іншим важливим моментом, який сприятиме розвитку інститутів та інституцій місцевого самоврядування є політична освіта громадян та форматування місцевих “конституцій” до більш доступного для населення стану. Також, звітування голів, рад та виконавчих комітетів має відбуватись регулярно у визначений на місцях термін, але не рідше чим 1 раз на рік.

Отже, сьогодні система місцевого самоврядування є архаїчною та недостатньо прозорою. Якщо держава не хоче визначати окремі елементи місцевого самоврядування (такі як кількість членів рад, їх посади, повноваження комітетів та ін.) то варто розглянути варіант надання

територіальним громадам права створення власної “конституції”, яка буде затверджуватись радою та узгоджуватись з префектом, який буде представляти орган державного контролю за місцевим самоврядуванням. Іншим варіантом є протилежний підхід - більш чітко прописання норм та позицій, яке буде стосуватись всіх існуючих територіальних громад України. На мою думку, перший варіант (власні конституції) є більш оптимальним, але в цей же час, його набагато складніше втілити в життя сьогодні, як юридично так і адміністративно.

Реформування також потребують виконавчі комітети, які сьогодні майже повністю позбавлені повноважень та можливості проявлення власної політичної волі, через те, що формуванням їх складу займається особисто голова, а члени ради не мають можливості висувати власні кандидатури. Також, виконавчі комітети часто є обмеженими через “сильних” місцевих голів, котрі мають “своїх” членів ради та виконавчих комітетів.

3.4 Послаблення інституту президента

Сьогодні в Україні склалась ситуація коли президент України має монобільшість в парламенті та підконтрольний йому уряд. Така ситуація може загрожувати значною концентрацією влади в одних руках, що несе в собі певні загрози. “Перші рішення Верховної Ради України, плани «Слуги народу» і нового уряду дають підстави експертам заявляти: замість парламентсько-президентської де-факто в Україні з'явилася президентська форма правління. На цьому тлі Володимир Зеленський обіцяє замість лише розмов про боротьбу з корупцією, які звучали впродовж останніх років, швидкі результативні дії з її викорінення.” [7]

Дослідник президентських республік Х. Лінц в своїх праці “The Perils of Presidentialism” каже, що в президентській системі законодавці, особливо коли вони представляють згуртовані, дисципліновані партії, які пропонують чіткі ідеологічні та політичні альтернативи, також можуть посягнутись на важливу демократичну легітимність. Ця претензія виникає коли більшість законодавчих органів представляє політичну позицію, яка є протилежною президентській. Виникає питання: хто за таких обставин є більш сильні претензії говорити від імені народу: президент чи парламентська більшість, яка виступає проти його політики? Оскільки і президент і парламент отримують свою владу завдяки голосам людей у вільній конкуренції серед чітко визначених альтернатив, конфлікт завжди можливий і потенційно може становити серйозну загрозу. [26]

Іншою проблемою є дуалізм виконавчої влади, при якому і президент і прем'єр міністр є її представниками одночасно. Це може загрожувати “перекладанням” відповідальності президента на прем'єр міністра та навпаки. За останній рік в Україні змінилось вже 3 прем'єр міністри, що не може позитивно впливати на ефективність роботи уряду. Дуалізм виконавчої влади також загрожує утворенню дисбалансу між законодавчою та виконавчою гілками влади, що також негативно впливає на політичний процес в країні.

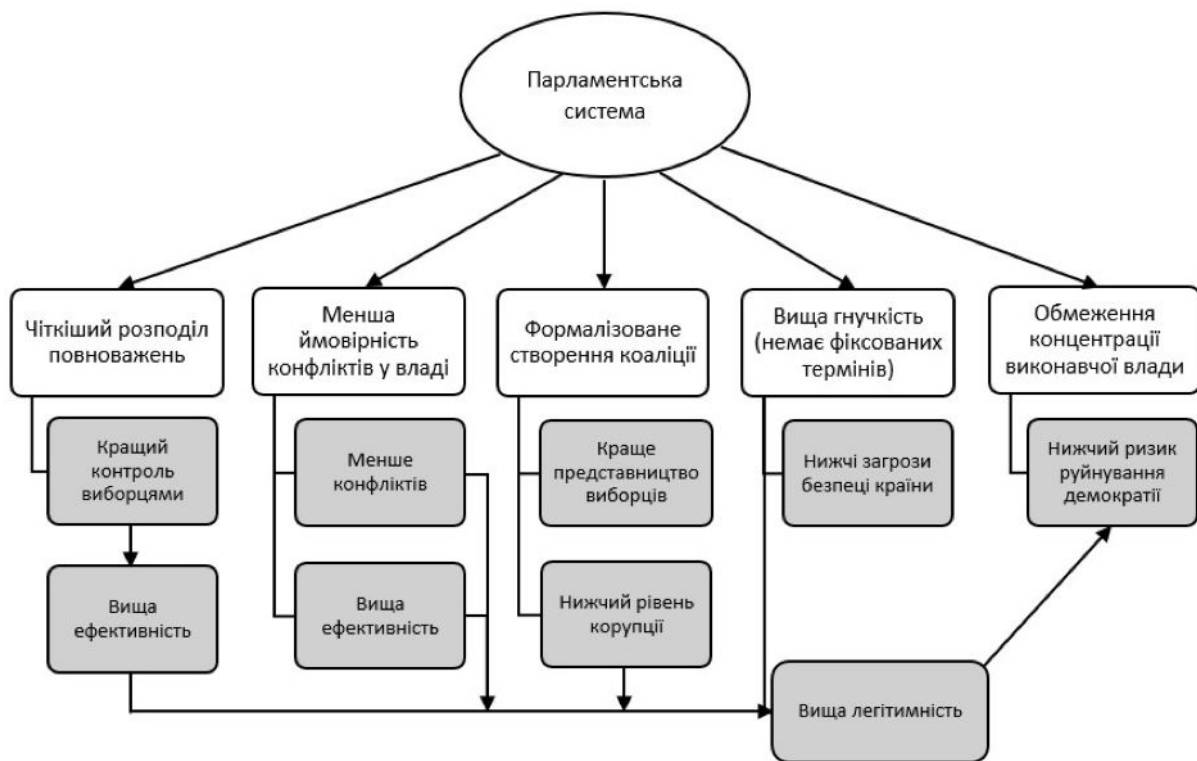
[21] Зображення проблематики сильного президента в рамках Української політичної системи.

Тому, для вирішення проблем які описані вище, та рамках моєї концепції, я вважаю доцільним звернути увагу на приклад Німеччини, де президент виконує, фактично, лише представницькі функції. Я вважаю, що варто послабити президента, але залишити йому деякі політичні повноваження, наприклад, право вето на закон прийнятий в парламенті (його відкладення або відправка на доопрацювання), та поступово здійснювати перехід до парламентської республіки, яка на мою думку, має покращити стан українського політичного процесу. Для доведення моєї позиції, вважаю необхідним навести декілька аргументів на користь парламентської республіки:

- Чіткий розподіл повноважень між органами влади та відсутність можливості “перекладення” відповідальності між відповідальними особами.
- Усунення дуалізму виконавчої гілки влади

- Ефективніше представництво інтересів регіонів при двопалатному парламенті
- Зменшення вірогідності “неефективного парламенту” яка може виникнути при ситуації, коли прем’єр міністр та президент є представниками різних політичних сил
- Значне зниження вірогідності узурпації влади однією особою.

[21] Можливий розвиток політичної системи в Україні при парламентській системі.

Отже, в цьому розділі я вивів концепцію реформування української політичної системи за німецькою моделлю. В цю концепцію входить чотири елементи:

- створення двопалатного парламенту

- персоналізована пропорційна або змішана виборча система за німецьким зразком
- реформування органів місцевого самоврядування та надання їм ширших повноважень
- поступовий перехід до парламентської республіки шляхом послаблення інституту президентства

На мою думку, ці чотири кроки мають виключно позитивно вплинути на хід політичного процесу в країні та розвиток політичної системи загалом у довгостроковій перспективі. Якщо проводити паралелі з німецькою системою, то можна зробити висновок, що в Українських реаліях саме ці пункти можуть “прижитися” та не нанести ніякої шкоди політичному процесу. Звичайно, втілення цих кроків в життя - складний, довгий та ресурсномісткий процес, але в результаті їх імплементації Україна може заснувати базу для стабільної, ефективної, а головне, результативної політичної системи, в якій будуть враховуватись інтереси як держави загалом, так і регіонів, як політичних груп, так і кожного окремого громадянина.

Висновки

У цій роботі було розглянуто німецьку політичну систему, її історію становлення та особливості її сучасного стану. Для розуміння німецької моделі, у першому розділі своєї роботи я розглянув теорії та концепції таких дослідників як Лівінгстон, Рікер та Ліпхарт. Практичним виявом цих теорій та концепцій є німецька політична система та її федеративна складова. Для досягнення поставлених завдань в рамках роботи, було використано історичний метод для аналізу процесу розвитку німецької моделі.

Основною метою роботи є дослідження впливу цієї моделі на Україну, однак, її не можна повністю копіювати, не враховуючи особливості української ситуації та політичної культури. Тому, було розглянуто елементи німецької моделі з використанням підходів та теорій до вивчення федеральних елементів державного устрою та, відповідно до теорії консенсусної демократії А. Ліпхарта, що дало можливість проаналізувати майбутні перспективи застосування відповідних та актуальних для України елементів.

В другому розділі роботи був проведений історичний аналіз становлення німецького федералізму та політичної системи загалом.

Підводячи підсумки другого розділу, можна сказати, що німецька політична система пройшла довгий шлях становлення та еволюції, і в результаті, сьогодні, представляє ефективну модель консенсусної демократії. Історія її розвитку починається ще з часів Священної Римської імперії, але форму, яка є схожою на сучасну, вона отримала при об'єднанні Німеччини Отто фон Бісмарком в 1871 році. Наступним етапом німецької історії, який також був насичений важливими політичними подіями, що вплинули на сучасну форму німецької моделі стала Веймарська республіка, яка створила власну конституцію, яка була досить прогресивною для свого часу. Через складну соціальну, економічну та політичну ситуацію, в країні значну популярність отримали крайні радикальні партії. Одним з їх представників був Адольф Гітлер з його партією НСДАП, прихід до влади якої і став кінцем Веймарської республіки. З 1933 року в Німеччині почався нацистський період її історії, який одними з перших своїх рішень почав процес ліквідації німецького федералізму та парламентаризму. Важливо звернути увагу на те, що хоча сама нацистська влада і не зробила нічого для розвитку федералізму та парламентаризму, але факт її приходу до влади законним шляхом істотно вплинув на сучасний Основний закон ФРН.

Сучасна німецька політична система є особливою та відрізняється від багатьох інших у всьому світі. Відповідно до теорії консенсусної демократії А. Ліпхарта, можна зазначити, що Німеччина, в її сучасному вигляді містить в собі багато факторів саме консенсусної моделі, наприклад двопалатний парламент, федеративний устрій держави, багатопартійну систему та інші. В рамках цієї роботи особливо важливими для розуміння є такі окремі елементи:

- Повноваження, склад та обрання верхньої палати парламенту

- Виборча система Німеччини.
- Структура та повноваження органів місцевого самоврядування.
- Інститут глави держави.

Після детального вивчення німецької політичної системи, я дійшов висновку, що для України повне копіювання такої моделі, на мою думку, є неактуальним, тому що варто звертати увагу на історичний аспект становлення обох систем, та до геополітичних обставин в яких сьогодні знаходиться Україна. Основним фактором, що не дає можливості надати більших повноважень органам місцевого самоврядування та забезпечити представництво регіонів в парламенті є війна на сході країни, тому деякі з аспектів які я розглядаю в цій роботі не можуть бути втілені найближчим часом, а тому розглядаються в довгостроковій перспективі.

Введення двопалатного парламенту сприяє публічності, прозорості та захисту інтересів і прав. Верхня палата за зразком німецького Бундесрату має отримати законодавчу ініціативу та приймати участь в голосуваннях за зміну Конституції України. Цей елемент може позитивно вплинути на законодавчий процес та представництво інтересів регіонів в парламенті. Також, в довгостроковій перспективі очікується зростання ефективності законотворчої, адміністративної та представницької діяльності. В цьому питанні досвід Німеччини є яскравим прикладом того, як в країні якій можуть перешкоджати радикальні політичні настрої та розчарування населення в політиках, верхня палата виконує роль стримуючого та балануючого елемента.

Іншим важливим елементом є структура та повноваження органів місцевого самоврядування, які, як було показано, не є ідеальними. Проблемою сучасної української моделі місцевого самоврядування є те, що вона є архаїчною та недостатньо прозорою. Тому, мною були

розглянуті два можливих шляхи її реформування. Перший, який розрахований на більш швидкий результат - це чітке прописання статутів та повноважень органів місцевого самоврядування, адже сьогодні вони не є прописаними на державному рівні, і в залежності від територіальної громади та її голови, вони можуть значно відрізнятись. Другий шлях, який розрахований на довгострокову перспективу - це надання можливості кожній як області, так і територіальній громаді створювати власні “конституції” за німецьким зразком (з урахуванням можливих культурних, мовних та територіальних розбіжностей, які мають бути обмежені на державному рівні). Іншим елементом, що зумовлений відсутністю чітких правил є статус виконавчих комітетів, які сьогодні переважно складаються з працівників місцевих рад, залежать від політичної волі місцевого голови та загалом, мають досить обмежені повноваження.

Наступним кроком є поступове послаблення інституту президентства, що в результаті повинно мати такі позитивні наслідки як: чіткий розподіл повноважень між органами влади, усунення дуалізму виконавчої гілки влади та “подвійної легітимізації” (президент/прем’єр-міністр), ефективніше представництво інтересів регіонів при двопалатному парламенті, зменшення вірогідності виникнення “неефективного парламенту” та значне зниження вірогідності узурпації влади однією особою.

Таким чином, проаналізувавши історичний аспект політичної системи ФРН, її сучасні особливості та розглянувши їх як приклад для України, можна сказати, що окремі елементи німецької політичної системи, з урахуванням української специфіки, є практичним зразком для майбутніх реформ, та можуть позитивно вплинути на прогрес української політичної системи та політики загалом.

Список використаної літератури

- 1) Бисмарк О. МЫСЛИ И ВОСПОМИНАНИЯ / Отто Бисмарк. – Москва, 1941. – 334 с.
- 2) Бусыгина И. М. Германский федерализм: история, современное состояние, потенциал реформирования / И. М. Бусыгина. // Политические исследования. – 2000. – №5. – С. 110.
- 3) Ватлин А. Ю. Германия в XX веке / А. Ю. Ватлин. – Москва: Директ-Медиа, 2015. – 490 с.
- 4) Волинка К. Г. Теорія держави і права / К. Г. Волинка. – Київ: МАУП Міжрегіональна акад. упр. персоналом, 2003. – 238 с.
- 5) Загальна інформація [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://decentralization.gov.ua/about>
- 6) Избирательная система [Електронний ресурс] // Deutscher Bundestag – Режим доступу до ресурсу: <https://www.bundestag.de/ru/wahlen>.
- 7) Івахненко В. Чи загрожує Україні авторитаризм [Електронний ресурс] / Володимир Івахненко // Radio Svoboda. – 2019. –

Режим доступу до ресурсу:
<https://www.radiosvoboda.org/a/30154037.html>.

- 8) Ковбасюк Ю. В. Система державного управління Федеративної Республіки Німеччина: досвід для України / Ю. В. Ковбасюк, С. В. Загороднюк. // НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ. – 2010. – С. 76.
- 9) Лексин И. В. Эволюция территориального устройства Германии: от падения «первой империи» до расцвета «второй империи» / И. В. Лексин. // Российский юридический журнал. – 2009. – №2. – С. 48–60.
- 10) Мартинюк Р. Чи потрібен Україні двопалатний Парламент? // Підприємництво, господарство і право. – 2008. – № 8. – С. 99-102.
- 11) Мещерякова О. М. КОНСТИТУЦИЯ ГЕРМАНИИ И ПРАВО ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА / Мещерякова. // Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Юридические науки. – 2012. – С. 85–91.
- 12) Михалёва Н. В. МЕСТНОЕ САМОУПРАВЛЕНИЕ В ГЕРМАНИИ / Наталья Владимировна Михалёва. // Ленинградский юридический журнал. – 2013. – С. 177–184.
- 13) Морозов Д. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ Й СУТІ ФЕДЕРАЛІЗМУ В ІСТОРІЇ / Дмитро Морозов. // Історичні науки. – 2010. – №13. – С. 288–295.
- 14) Петренко С. П. ГЕРМАНИЯ В ТРЕТЬЕЙ ЧЕТВЕРТИ XIX ВЕКА: СОЗДАНИЕ НАЦИОНАЛЬНОГО ГОСУДАРСТВА /

Сергей Петрович Петренко. // Вестник Таганрогского института имени А.П. Чехова. – 2013. – №2. – С. 108–113.

15) Почему ФРГ после выборов в Тюрингии встала на защиту политического табу [Электронный ресурс] // Deutsche Welle. – 2020. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.dw.com/ru/почему-фрг-после-выборов-в-тюрингии-встала-на-защиту-политического-табу/a-52282386>.

16) СТРУКТУРА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА ПРОЦЕДУРИ УХВАЛЕННЯ РІШЕНЬ [Электронный ресурс]. – 2016. – Режим доступа до ресурсу: <https://imi.org.ua/advices/struktura-organiv-mistsevogo-samovryaduvannya-ta-protseduri-uhvalennya-rishen-i2364>.

17) Тимофеев В. Двухпалатный парламент: разделяем и сокращаем [Электронный ресурс] / В. Тимофеев. – 2019. – Режим доступа до ресурсу: <https://kr.ua/politics/639924-dvukhpalatnyi-parlament-razdeliaem-y-sokraschaem>.

18) Шапошникова Е. А. ПОЛИТОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ОСОБОГО ВИДА ПАРТИЙНЫХ ВЫБОРОВ В ГЕРМАНИИ - ПЕРСОНИФИЦИРОВАННОЙ ИЗБИРАТЕЛЬНЫЙ СИСТЕМЫ / Е. А. Шапошникова. // Наука и современность. – 2014. – №30. – С. 97–101.

19) Що таке децентралізація? [Электронный ресурс] // decentralization.gov.ua – Режим доступа до ресурсу: <https://decentralization.gov.ua/questions/1?page=2>.

- 20) Яценко А. С. Что такое федеративная республика? / А. С. Яценко. – М., 1917.
- 21) 5 Причин Вважати, що Україні Слід Стати Парламентською Республікою [Електронний ресурс] // Vox. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://voxukraine.org/uk/5-reasons-to-believe-that-ukraine-needs-a-parliamentary-system-of-government-ua/>.
- 22) Green S. Governance in Contemporary Germany: The Semisovereign State Revisited / S. Green, W. Patterson. – Cambridge, 2005. – 338 с. – (Cambridge University Press).
- 23) Helms L. Institutions and Institutional Change in the Federal Republic of Germany / Ludger Helms. – Berlin: Humboldt University of Berlin, 2000. – 229 с.
- 24) Lijphart A. D. Non-Majoritarian Democracy: A Comparison of Federal and Consociational Theories / Arend d'Angremond Lijphart. // Publius: The Journal of Federalism. – 1999. – №15. – С. 3–15.
- 25) Lijphart A. D. Patterns of Democracy. Government Forms and Performance in Thirty-Six Countries / Arend d'Angremond Lijphart. – New Haven: Yale University Press., 1999. – 368 с.
- 26) Linz J. J. The Perils of Presidentialism / Juan José Linz. // Journal of Democracy, Volume 1. – 1990. – №1. – С. 51–69.
- 27) Livingston W. S. A Note on the Nature of Federalism / Livingston. // Political Science Quarterly. – 1952. – №67. – С. 81–95.
- 28) Riker W. H. Origin, Operation, and Significance: The Federalism of William H. Riker / William Riker. // Craig Volden Publius Vol. 34. – 2004. – №4. – С. 89–107.

Документи

- 29) Бундесрат и федеративное государство [Электронный ресурс] // Bundesrat – Режим доступа до ресурсу: https://www.bundesrat.de/SharedDocs/downloads/DE/publikationen/Bundesrat-und-Bundesstaat-RU.pdf?__blob=publicationFile&v=1.
- 30) Веймарская Германия. Парламентские Выборы 1930 [Электронный ресурс] // Электоральная география 2.0 – Режим доступа до ресурсу: <https://www.electoralgeography.com/new/ru/countries/g/germany/weimar-germany-legislative-election-1930.html>.
- 31) Веймарская Германия. Парламентские Выборы 1933 [Электронный ресурс] // Электоральная география 2.0 – Режим доступа до ресурсу: <https://www.electoralgeography.com/new/ru/countries/g/germany/weimar-germany-legislative-election-1933.html>.
- 32) ЗАКОН УКРАЇНИ Про місцеві державні адміністрації [Электронный ресурс] // № 233-IX. – 2019. – Режим доступа до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14>.
- 33) Конституция Германской империи (Веймарская) 11 августа 1919 г. [Электронный ресурс] // Конституции буржуазных стран. – 1935. – Режим доступа до ресурсу: http://pnu.edu.ru/ru/faculties/full_time/uf/iogip/study/studentsbooks/histsources2/igpzio64/.

- 34) Проект Закону про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади) [Електронний ресурс] // №2598. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67644.
- 35) Проект Виборчого кодексу України №3112-1 від 02.10.2015 [Електронний ресурс]. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=56671.
- 36) Chronik vom 1. Januar 1931 bis zum 30. mai 1932 [Електронний ресурс] // Offene Fragen der Geschichte – Режим доступу до ресурсу: http://www.ost-doku.homepage.t-online.de/.cm4all/uproc.php/0/4019_CHRONIK_Bd%204_01.1931-05.1932.pdf?cdp=a&_=171343c76b0.
- 37) Die Verfassung des Deutschen Kaiserreichs. — Оpubл.: 1871. Собрание конституционных актов. — М., 1905 — Вып. I.
- 38) Gesetz über den Neuaufbau des Reichs. Vom 30. Januar 1934 [Електронний ресурс] // Der Reichspräsident von Hindenburg, Der Reichskanzler Adolf Hitler. – 1934. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.documentarchiv.de/ns/neu-reich.html>.
- 39) Gesetz zur Behebung der Not von Volk und Reich. Vom 24. März 1933 [Електронний ресурс] // Der Reichspräsident von Hindenburg, Der Reichskanzler Adolf Hitler. – 1933. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.documentarchiv.de/ns/ermaecht.html>.
- 40) Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland [Електронний ресурс]. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.bundestag.de/gg>.

- 41) Scriba A. 30. Januar 1933: Hitler wird Reichskanzler [Электронный ресурс] / Arnulf Scriba // LeMO. – 2013. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.dhm.de/lemo/rueckblick/30-januar-1933-hitler-wird-reichskanzler.html>.
- 42) Weimarer Republik [Электронный ресурс] // documentarchiv.de – Режим доступа до ресурсу: http://www.documentarchiv.de/wr/wr_main.html.
- 43) Zweites Gesetz zur Gleichschaltung der Länder mit dem Reich. [Электронный ресурс] // Der Reichskanzler Adolf Hitler. – 1933. – Режим доступа до ресурсу: <http://www.documentarchiv.de/ns/lnrgleich02.html>.

Анотація
Дипломної роботи

Тема: “Німецька модель політичної системи як приклад для України: особливості, переваги, недоліки”

Студент: Вельма Богдан Ігорович

Рік навчання: 4

Факультет: Факультет Соціальних Наук та Соціальних Технологій

Науковий керівник: Голіченко Тетяна Самійлівна, кандидат філософських наук, доцент

Рецензент:

Захищена “___” _____ 20__р.

Короткий зміст роботи: робота присвячена моделі політичної системи Німеччини, її історії становлення, сучасним її особливостям та перспективам застосування окремих елементів цієї системи в Україні. Для розуміння окремих елементів концепції та можливості їх застосування в Українських реаліях були використані теорія консенсусної демократії А. Ліпхарта та теорії федералізму У. Лівінгстона, У. Рікера. В роботі описано та проаналізовано становлення політичної системи Німеччини починаючи з ХІХ століття та описано сучасні її особливості. Окремі елементи німецької системи, на думку автора, можуть позитивно вплинути на ефективність роботи та розвиток української політики. У висновку, автор каже, що такі елементи як послаблення інституту президентства, реформа

органів місцевого самоврядування та двопалатний парламент можуть бути втілені в Україні, та в довгостроковій перспективі можуть дати позитивні результати.